

DAGENS FRÅGOR

Den 5 september 1937.

Exc. Sändlers resor. Någon tid efter sin tronbestigning företog konung Oscar II en mycket uppmärksammand rundresa till hoven i Köpenhamn, Berlin och S:t Petersburg. Avsikten med resan var icke blott att avlägga de sedvanliga visiter, som tillkomma en nybliven kung, utan även att utjämna de motsättningar till de stora monarkierna i söder och öster, som framkallats av de föregående årtiondenas ovisa demonstrationspolitik särskilt inom en del svenska pressorgan. Karakteristiskt för situationen var emellertid, att det första besöket avlades i Köpenhamn — en antydning om att vänskapen med det nya Tyskland icke på något sätt fick störa det goda förhållandet till de skandinaviska bröderna närmast i söder. Det var alltså en allsidig försonings- och vänskapspolitik som inleddes, och den satte varaktiga frukter. Sedan det visats, att det officiella Sverige inte stod bakom den uppblåsta pressopinionen, lade sig denna anmärkningsvärt fort.

Dessa händelser inställa sig i medvetandet som ett slags parallell till de resor, som Sveriges utrikesminister på senaste tiden företagit kors och tvärs i Europa. Härvid kunde kanske ett och annat vara att utjämna och ställa till rätta efter den besinningslösa hets, som i årtal pågått inom en stor del av den svenska pressen mot styrelseformen, styrelseåtgärder och styresmannen i grannlandet söder om Östersjön. Att något sådant varit före under herr Sändlers resor, är dock icke känt. Det har visserligen omtalats, att excellensen på genomresa stannat i Berlin, men i så fall måtte han ha kommit dit som Nikodemus om natten och i varje fall undvikit den stora apparat med mottagningar, hälsningstal och komplimanger, som eljest utvecklats vid den svenska utrikesministerns besök i olika huvudstäder.

Inför dessa uppbåd kan man inte undgå att fråga sig: Vad står på? Är det endast meningen att för all världen ådagalägga Sveriges freds- och neutralitetsvilja, så kan verkligen anmärkas, att en sådan demonstration måste anses tämligen onödig. Sverige har under ett och ett fjärdedels sekel tillräckligt visat sin åstundan att leva i fred och hålla sig utanför storpolitiska kombinationer. Ingen förnuftig människa har tänkt sig någon annan inriktning av svensk utrikespolitik. De många resorna kunna sålunda ur denna synpunkt lika gärna ha varit ogjorda. Det har kanske med stor orätt insinuerats att exc. Sandler personligen velat skaffa sig internationell berömmelse efter Hjalmar Brantings föredöme. I så fall skulle man rentav kunna tolka hans expeditioner som exempel på att den demokratiska diplomatien inte saknar sin lilla fåfänga — lika litet som den gamla förkättrade furstediplomatien. Att demokrati och flärd äro förenliga begrepp är måhända för många en överraskning — dock knappast för den som

iakttagit den tacksamma glädje, med vilken demokratiens spetsar mottaga veckojournalernas devota hyllningar och reklamartiklar.

Man får väl ändå antaga, att herr Sandler och den regering han företräder haft ett verkligt politiskt syfte med de många resorna. Men vilket? Såsom i ett föregående häfte av denna tidskrift påpekats, har den tyska pressen sysslat åtskilligt med herr Sändlers förehavanden och icke utan oro följt honom på hans odysseé. Det har rentav uttalats den farhågan, att den svenske utrikesministern skulle vara i färd med att tillverka ett antityskt block. Den svenska pressen och de ledande politikerna i vårt land ha med få undantag antingen nöjt sig med referat och bildreportage eller också som vanligt hängett sig åt den optimistiska tron, att allt vad herr Sandler gör är väl gjort. För vår del kunna vi från tyskarnas ståndpunkt förstå deras bekymmer, även om vi icke dela dem. Om man som herr Sandler ena ögonblicket säger, att man inte vill vara med om någon ideologisk uppdelning av staterna, och nästa ögonblick bedyrar, att Sverige — och Norden — självklart slår vakt om fred och demokrati, så är detta med förlov sagt inte riktigt logiskt, eftersom ordet »demokrati» i våra dagars Europa har en ideologisk tillspetsning. Skall en deklaration av Sveriges ståndpunkt behövas, så skulle den väl kort och gott lyda ungefär så här: Sverige vill leva i fred med alla stater och folk, oberoende av den statsform de valt, men Sverige fordrar också att självt få bestämma över sina öden och vill inte veta av någon inblandning, från vilket håll och under vilken förevändning den än må komma. Vi skulle anse detta vara en vidsynt och tolerant och på samma gång rakryggad utrikespolitik. Det är glädjande att kunna fastslå, att utrikesministerns uttalanden senast i Warschau gingo i denna riktning.

Då herr Sandler avsvär sig ideologiska motiv inom den internationella grupperingen, så vet man mycket väl, att han främst avser allt det som i hans kretsar nämns »fascism». Hans inställning åt det motsatta hållet är nog inte riktigt lika klar. För någon tid såg man i tidningar av alla färger följande bild: herr Sandler i sin välbekanta resdräkt och madame Kollontay i blomstersmyckning sida vid sida startande luftresan till Kominterns hemstad. Några dagar därefter kunde man se en annan bild: herr Sandler återkommer till Stockholm i sällskap med en annan sovjetfunktionär. Under normala förhållanden skulle en dylik bildserie icke väcka några livligare känslor till livs. Under detta den ryska terrorns år reagerar emellertid folk helt annorlunda mot utrikesministerns intimiteter med sovjetdignitärerna — reagerar lika känsligt f. ö. mot Sovjet nu som mot Tyskland den 30 juni 1934. Måhända äro bilderna mycket tilltalande för vissa »kulturpolitiker», men på ett gammalt svenskmannasinne göra de ett odelat oangenämt intryck. Det är sannerligen inte med någon tillfredsställelse man läser om, hur en svensk utrikesminister smickras och smickrar, allt under det att blodsorgierna pågå därborta. Det är svårt att begripa, att en så erfaren man som herr Sandler ej inser, att hans Moskwatripp just nu väckt anstöt. Själv tycks han ha varit mycket belåten, och en stor del av svensk press och allmänhet tycks

dela hans uppfattning. Detta är nästan det beklagligaste i hela historien. Men om pressen tiger, skola stenarna ropa...

Till ovanstående vilja vi dock göra en reservation. Lika meningslösa eller onödigt förbryllande som vi finna exc. Sändlers resor till stormakterna vara, lika angeläget finna vi en nära kontakt ej blott med de nordiska länderna utan även med de baltiska randstaterna. Redan i fjol våras efterlyste vi exc. Sändlers svarsvisit hos sistnämnda länders regeringar såsom önskvärd för att markera den nära frändskapen med dem och gemensamheten i ställning och mål. Det är uteslutande tacknämligt, att svarsvisiten äntligen kommit till stånd, men det hade varit än tacknämligare, om den avlagts på ett sätt och vid en tidpunkt, att den ej verkat modern diplomatisk slentrian.

Universiteten i tredje riket. Många hårda ord ha på skilda tungomål fällts över tankefrihetens undertryckande i tredje riket, över intellektuellt självmord och över behandlingen av meningsmotståndare. Möjligheten att överblicka situationens verkliga läge har försvårats av en oenhetlig lagstiftning och en ofta medveten partiskhet hos denna lagstiftnings uttolkare. Ingen fullständig och absolut objektiv framställning torde hittills ha sett dagen, men en mycket god och instruktiv avhandling betitlad »The German Universities and National Socialism» har nyligen utgivits av en amerikansk sociolog, *Edward Yarnall Hartshorne*, vilken på ort och ställe samlat material angående den nuvarande tyska vetenskapens inre och yttre betingelser. Med sociologens benägenhet att sammanfatta stora grupper mentalitet och med den tränade psykologens förmåga att rannsaka hjärtan och njurar lyckas Hartshorne medelst välskrivna porträtt av enskilda personer, medelst angivande av moderna lagrum och medelst journalistiskt framställda detaljskildringar av akademiska händelser giva en fyllig bild av nationalsocialismens universitet och övriga högre utbildningsanstalter.

Vägen till universitetet är för den unge tysken exceptionellt smal och uppfylld av politiska hinder. Urvalet sker givetvis i första hand via skolorna, där dock ej de intellektuellt bäst utrustade föredragas, utan de som fysiskt, moraliskt, intellektuellt och eugeniskt anses bäst lämpade. »Mens sana in corpore sano» omsättes i Tyskland i praktiken på ett utomordentligt sätt, nota bene om enighet kan uppnås om vad som är eller bör vara en sund själ. Enligt nationalsocialistisk uppfattning kan den numera endast bevisas genom aktivt deltagande i det politiska arbetet. En förordning i början av 1935 stadgade, att avgörandet av en aspirants personliga lämplighet för universitetsstudier i hög grad skulle baseras på huruvida han tillhörde politiska organisationer och vilken aktivitet han visat inom dessa. Så småningom skall fullgjord, väl vitsordad arbetstjänst och åtminstone påbörjad värnplikt bliva generella villkor för förmånen att erhålla universitetsutbildning. Den tyske idealstudenten får ej vara en »kraftlös intellektualist». Tyska studenthem och studentrestauranter

äro även numera bemålade med sentenser med anspelning på studiernas snabba omsättning i påtagliga och om möjligt omedelbara praktiska resultat. »Tyskland behöver inga drömmare utan målmedvetet arbetande tjänare. Kom ihåg, att studier är ett privilegium för begåvade, men kunskap får ej vara ett blott mål utan ett medel.» Ett annat utslag av en liknande mentalitet utgöra de tre väggmålningarna i matsalen i Hamburgs studentkårhus, av vilka den första är ett motiv från ett arbetsläger med hacka och spade som framträdande attribut, den andra föreställer en flitigt arbetande student i hans enkla studiecell och den tredje samma student i färd med att slunga en handgranat mot anstormande fiender. Dessa bilder lära symbolisera, att materiellt välstånd skapat genom utnyttjande av naturens rikedomar och känsla av samhörighet med den tyska jorden och alla dess söner utgör en förutsättning för ett effektivt och fruktbringande studiearbete; studenten skall i folkgemenskapens tecken vara beredd att offra allt, för att hans folk skall få njuta frukterna av mödosamma år och för att den nationella äran ej skall skamfilas.

En officiell förklaring till denna metod att utvälja de studenter, som skola få förmånen av universitetsutbildning, gavs av riksministern för vetenskap, uppfostran och folkbildning i december 1935, då det hette, att dessa krav på studenterna motsvara universitetens uppgift i den nationalsocialistiska staten, nämligen att vara ej blott ett centrum för strängt begränsat vetenskapligt arbete utan även platser för intellektuell, moralisk och politisk skolning av en sund generation av graduerade, som själsligt och kroppsligt äro särskilt lämpade för ledarskap. Denna uppfattning är dock även inom Tyskland utsatt för en öppen och i dagspressen framförd kritik. Denna har starkt poängterat, att de verkligt goda huvudena äro så få, att de böra omhuldas, även om de äro fästade vid svaga kroppar. »Wir haben Kämpfer genug.»

Alldeles särskilt noga har Hartshorne behandlat frågan om de avskedade universitetslärares vidare öden samt även sökt angiva det verkliga antalet personer, som av en eller annan anledning nödgats upphöra att ägna sig åt akademisk undervisning eller åt annat högre s. k. intellektuellt arbete. Han har med stor omsorg undersökt de olika källorna för att få reda på antalet avskedade och presterar som resultat härav en tabell, omfattande ej mindre än 1,663 avgångna universitetslärare, vilkas öden delvis äro kända. Endast bland lärare i högre grader uppvisas mer än 1,100 fall, och man kan därför utan fara för överskattning räkna antalet avskedade professorer och docenter till mer än halvtannat tusental. De olika vetenskapliga institutionerna ha drabbats synnerligen olika, men i genomsnitt har mellan 14 och 16 procent av lärarkåren avskedats; i enstaka undantagsfall, såsom beträffande den medicinska fakulteten i Düsseldorf, ha 50 procent tvingats draga sig tillbaka. Mycket intressant är en undersökning av dessa vetenskapares senare öden, varav framgår, att ungefär en femtedel stadigt placerats utrikes och ytterligare en femtedel erhållit temporära anställningar huvudsakligen i England. Av de åter-

stående tre femtedelarna ha de flesta av de i Tyskland kvarstannade förtidspensionerats.

Med angivandet av dessa siffror har en av de mest omdiskuterade aktionerna i samband med den nationalsocialistiska revolutionen något reducerats till sina proportioner. Man måste förstå vidden av dessa många mänskliga tragedier. Något intellektuellt självmord har det dock tydligen ej varit fråga om, även om själva toppen av intellektuell elit ibland varit att finna bland dem, som drabbats av avskedande eller »frivilligt» resignerat. Förlusten för vetenskapen är dock mycket större än dessa kalla siffror utvisa, ty de kvarvarande professorernas arbetsförhållanden ha oftast underkastats vittgående förändringar i form av omflyttningar och ökad undervisningsbörda ofta vid flera universitet på närbelägna orter samtidigt. Dessutom tillkommer den rent psykiska pressen på spekulativt anlagda personer att ständigt och jämt planlägga föreläsningar och författarskap så, att praktiska resultat för samhället vinnas inom en snar framtid. Problemlösning för dess egen skull blir ingen lovvärd sysselsättning, och de spekulativa vetenskaperna få därför allt färre utövare. Mängder av bestämmelser, varest och under vilken tid på dagen olika arbeten skola utföras, ha bidragit till att göra särskilt naturvetenskapernas utövare till tekniska arbetare i stora statliga laboratorier, där de vetenskapliga upptäckterna och kombinationerna erhållas vid på förhand bestämda tidpunkter. Även om arbetets kvantitet på detta sätt maximeras, är det ej säkert att kvalitetens höjd kan bibehållas. Visserligen anses de stora uppfinningarna och över huvud alla stora intellektuella prestationer ha tillkommit till 90 procent under transpiration och till 10 procent på grund av inspiration, men det torde vara ett faktum, att den nödvändiga inspirationen fordrar en personligt lagd arbetsordning och en känsla av personlig trivsel.

De rättrogna finna sig snabbt tillrätta i sina nya ledande ställningar inom den tyska vetenskapliga världen och göra de mest fantastiska uttalanden i föredrag och i skrift. I svensk press har t. ex. ett tal av Führern för den tyska rättsvetenskapen, Doktor Frank, återgivet i Deutsche Juristenzeitung i oktober förra året, väckt berättigat uppseende. Enligt detta tal skulle de tyska studenterna undanhållas de judiska författarnas arbeten, och endast en rent vetenskaplig behandling av »judiska tankebanor» skulle tillåtas i avsikt att påvisa dessas demoniska inflytande på den tyska kulturen. Även om sådana utslag av självgodhet och överlägsenhet kan synas häpnadsväckande, har dock Hartshorne lyckats framdraga exempel på liknade tendenser hos framstående representanter t. o. m. för de exakta vetenskaperna. Man torde få gå tillbaka till medeltidens katolska övermod och intolerans för att finna paralleller. Möjligen kan orsaken till de kristna vetenskapsmännens flykt västerut efter turkarnas erövring av Konstantinopel 1453 erbjuda en jämförelse. Den finländske författaren Olai Paavolainen har säkert rätt, då han talar om Hitlers gudom och om nationalsocialismen som en delvis religiös företeelse. Utan att våga öppet draga denna slutsats ger även Harts-

horne en mängd exempel från den akademiska sfären, som klart hän-tyda på något högre än det alldagliga strävandet i vetenskapens tjänst. Mest accentuerad är denna stämning, då han med journalistisk färdighet och utan omständiga kommentarer återger Berlinuniversitetets firande av den nationalsocialistiska revolutionens treårsdag, vid vilket psalmliknande sånger och en kantat sjöngos, som måste hava framkallat en rent religiös hänförelse för Tyskland och Hitler. Den kristna religionens bekännelseskriterier motsvaras av alla slag av lojalitetsförklaringar åt ledaren och riket, t. ex. genom att i berörda kantat låta kören uteslutande sjunga två ord — Adolf Hitler.

Dock — det finnes inom Tysklands akademiska kretsar en opposition, som åtminstone vänder sig mot överdrifterna. Ett direkt och kampberett intellektuellt oppositionsparti utgör säkerligen det stadigst växande antalet katolska teologer. Den övriga oppositionen är synbarligen mild och förstående. Den anser, att den intellektuella aktiviteten i Tyskland ligger alltför djupt nedlagd hos medborgarna för att kunna undertryckas, men att den tyska vetenskapen under efterkrigstiden förlorat kontakten med det aktuella livet och att därför nationalsocialismen väckt upp vissa slumrande och ofta goda tendenser. Hartshorne citerar Goethe och frågar, om ej nationalsocialismen kan tjänstgöra såsom Mefistofeles och utgöra en eggelse:

Des Menschen Tätigkeit kann allzuleicht erschlaffen,
Er liebt sich bald die unbedingte Ruh;
Drum geb' ich gern ihm den Gesellen zu,
Der reizt und wirkt und muss als Teufel schaffen.

Estlands korporativa kammare. Som bekant har Estlands ursprungliga demokratiska författning i olika etapper undergått en vittgående omstöpfung (Svensk Tidskrifts läsare hänvisas till särskilda uppsatser i årgång 1936, häftena 3 och 11). Visserligen har icke något fullständigt diktatorsystem etablerats men det nuvarande författningssystemet har i högsta grad avlägsnat sig från den direkta demokrati, som föresvävade 1920 års författningsfäder. I slutet av augusti d. å. underskrevs och utfärdades den nya författning, med vilken nationalförsamlingen i ungefär ett halvår oavbrutet arbetat. I stället för en »statsäldste», som på en gång var president och statsminister samt såsom sådan helt beroende av det väljande parlamentet, har nu en stark presidentmakt införts. I väntan på det första presidentvalet fungerar som riksföreståndare de senaste årens »husbonde», frihetsverkets ledare, advokaten och jordbrukaren Konstantin Päts. Därjämte har en statsminister, f. n. advokaten och jordbrukaren Kaarel Eenpalu, satts i spetsen för regeringen. Efter svenskt-finskt mönster har dessutom införts ett justitiekanslersämbete. Ävenså har överbefälhavaren fått en i grundlagen ingående reglering och fast förankring. Vidare har det gamla enkammarssystemet utbytt mot ett tvåkammarssystem, varav ena kammaren är folkvald, medan den andra korporativt sammansatts. Bägge kamrarna ha faktiskt redan

fungerat i detta skick under författningsarbetet — något som står i samband med att detta utförts enligt instruktioner och principer, som folket i författningsreferendum i februari godkände. Vid valen på nyåret till den folkvalda kammaren rådde fri tävlan mellan partierna men de dominerades av den s. k. fosterländska fronten, som av 80 mandat ensam uppställde kandidater i 49 kretsar och dessutom erövrade mer än hälften av de omstridda mandaten i återstående kretsar. Även om valet kunnat försiggå under ett visst tryck från den härskande riktingens sida, har Päts' regim genom valet ostridigt fått en folklig legitimering och sin faktiska popularitet bekräftad.

Första kammaren eller »statsrådet» är korporativt uppbyggd eller, kanske rättare, sammansatt enligt kategorimetoden. Den består av minimum 40 ledamöter. Dess sammansättning är följande. Självskrivna äro dels två kyrkliga representanter, den protestantiska kyrkans biskop (f. n. Rahamägi) samt metropoliten, dels högste befälhavaren, dels Tartuuniversitetets och Tekn. högskolans i Tallinn rektorer, dels statsbankens chef. Tio representanter utsedda av presidenten bilda den andra kategorien. I den tredje kategorien komma först fyra representanter för den lokala självförvaltningen och kretsförvaltningen, kort sagt för det kommunala livet. Den fjärde och största kategorien innefattar sexton representanter för yrkeskorporationerna. Följande uppdelning skall härvid tillämpas: fem företrädare för jordbruk och fiske, fem företrädare för handel och industri, tre företrädare för arbetarna, en företrädare för fria yrken, en företrädare (f. n. statsminister Eenpalus fru) för det husliga arbetet samt en företrädare för husägarnas kammare och en företrädare för hantverkarnas kammare. Vidare skola finnas en representant för skyddskåren (f. n. Oraamaa), en för bildnings- och kulturväsendet, en för minoriteterna (f. n. en tysk) samt en för folkhygien. Såväl de fyra sistnämnda representanterna som kommunal- och yrkeskorporationsrepresentanterna utses genom val av vederbörande korporationer. Utöver dessa 40 personer är varje förutvarande statspresident självskriven medlem. Tilläggas må, att representant för Tartus universitet är f. d. statsäldsten, den kände rättsprofessorn Piip, liksom att Päts bland de av honom utnämnda tio medlemmarna medtog två f. d. statsäldstar, Akel och Jaakson — eljest ha några av de förut ledande politikerna, bland dem Tönnison, ställt sig utanför författningsverket och protesterat däremot såsom förment konstitutionsvidrigt, en protest som Päts dock i ett tal inför kamrarna vid författningsarbetets avslutning med all kraft tillbakavisat.

Det nya »statsrådet» överensstämmer till sin arkitektur visserligen icke i alla detaljer men i sina huvudstycken med den »provisoriska» kammare, som tillsattes i vintras och medverkat vid den konstitutionens utarbetande.

Den plats i statslivet, som den nya första kammaren fått sig anvisad, är enligt författningen synnerligen detaljerad och komplicerad. Det skulle här föra för långt att analysera alla detaljerna, helst som det är själva sammansättningen som erbjuder det största principiella

intresset. Bägge kamrarna tillsättes för en tid av fem år och bägge kunna upplösas. »Statsrådet» har i jämförelse med »deputeradekammaren» begränsad initiativrätt men har obeskuren rätt att delta i avgörandena av lagar, budgeten, författningsändringar, fördrag m. m. Prioriteten tillkommer dock i allmänhet »deputeradekammaren», och i vissa fall kan »statsrådets» avvikande beslut åsidosättas av denna genom beslut antingen med eller utan kvalificerad majoritet. Tvåkamarsystemet i Estland vilar sålunda icke på full jämställighet mellan kamrarna. »Statsrådets» medlemmar ha dock interpellationsrätt, och rådet kan i vissa fall, genom hänvändelser från statspresidenten, få yttra sig över misstroendevota mot regeringsledamöter, kring vilka vota en majoritet i »deputeradekammaren» samlat sig. Unikt för Estland är att statspresidenten i vissa vagt angivna fall kan låta kamrarna sammanträda och besluta tillsammans (»nationalförsamlingen»).

Estlands nya andra kammare utgör ett av de få exemplen på ett genomfört försök i en demokratisk eller åtminstone pseudodemokratisk stat att helt basera en av folkrepresentationens halvkor på särskilda kategorier och yrkesintressen. Den korporativa tanken har visserligen länge diskuterats i de baltiska randstaterna men Estland har hunnit längst i denna konstruktiva nybildningspolitik. Så många gånger som samma tanke, icke minst under de sista åren, varit uppe i Sverige, förtjänar det estniska experimentet att uppmärksammas av oss.

Ekumeniska intryck från Oxfordkonferensen. De allmänkyrkliga, ekumeniska strävandena ha skilda föregångare, äldre och yngre. Medeltidens påvar syftade till en universell Gudsstat, president Wilson till ett lika världsomspännande Nationernas förbund. Ekumenins volym är Gudsstatens, dess organisation folkförbundets: den tillerkänner var kristen kyrka suveränitet. Det ligger i ärkebiskop Söderbloms skapelse redan organisatoriskt något av ett Tredje rike, och det är förklarligt, om den både från romerskt-katolskt håll och nutida politiskt mötts av undran, endels av misstro. En utsänd observatör från Genève till den nyss avslutade Oxfordkonferensen (12—26 juli), mr. V. J. Wilson, fann kyrkornas och nationernas sammanslutning »fullständigt olika» (most distinct) till ursprunget men eniga i arbetet på »andens enhet genom fridens band». Denna nya, bibliska tolkning av folkförbundsidén hos en andre Wilson tillkom i samma vecka som Lloyd George i det engelska underhuset, på tal om Spanien, kanske mer officiellt än förut och utan att motsägas, förklarade Nationernas liga »berövad kredit och auktoritet». Är det tänkbart, att just det olika ursprunget skall ge den allmänkyrkliga rörelsen utvägar, om ej till direktare yttre framgång, så dock till en mera meningsfylld tillvaro?

Det första ekumeniska mötet i Stockholm för tolv år sedan var kanske snarast en gigantisk upptakt, mera betingad av personliga än

geografiska förhållanden. Nu stå, 1937, Oxford och Genève mot varandra: den obrutna, halvt skolastiska traditionens säte å ena sidan, Calvins och Rousseaus upproriska vrå bland bergen å den andra. Man stötte vid Oxfordmötets förhandlingar och gudstjänster överallt på tusenåriga formler och bruk, och mången förblir i det längsta främmande för vad som ändå alltid måste vara bland judarna en förargelse och grekerna en galenskap. Calvin och Rousseau, den rena tankens och den moderna självstyrelsens genombrottsmän, kunna tyckas oss närmare. Det är visserligen sant, att en nutida teoretiker, och därtill en av de främste, liknat all statslära i nyare sekel vid »avklädd medeltida teologi». Men flertalet skall kanske utan vidare anse kyrkornas friare umgänge i våra dar, inom och mellan folken, som en återverkan av den sekulära utvecklingen. Prioriteten må här lämnas därhän. Den unge brittiske kyrkohistoriker med stigande rykte, T. S. Eliot, vars medeltidsdrama, *Mordet i katedralen*, blivit Londonscenens måhända största succès det sista året, framhöll i ett av vårt mötes mest realistiska föredrag, att de åldriga, kanske stelnade kyrkorna i sina gradvisa sammanträffanden fått en stöt till ny och kritisk ungdom. Man lär känna sig själv genom att känna grannen och vaknar, om än långsamt, till självprovning. Detta betraktelsesätt torde höra till de fruktbarare. Startat i segeryra och med maktspråk gick Nationernas förbund till bråd aktion med gammal belastning i sin idévärld.

Som en verklig grundton i Oxfordkonferensens både förberedelser och uttalanden ljuder därför mot oss ett ödmjukt erkännande av kyrkornas egen skuld till världsläget genom inbördes söndring och otrohet mot sin uppgift. Och med om möjligt ännu större styrka än i Stockholm framträdde denna gång de klyftor, som det gällt att överbygga. Brokigheten hos ekumenerna i tungomål och dräkter, ritual och trossatser var ännu större 1937 än 1925 tack vare tillkomsten av utomeuropeiska ombud, och akuta politiska konflikter, som vållat brytning i Genève, kastade också sin skugga i Oxford. Vi mottogo från evangeliska utposter i Spanien försök att objektivt klarlägga den blandat kyrkliga och världsliga striden i detta hemsökta land, och man såg till en början, i vårt kvarter som annorstädes, de japanska och kinesiska representanterna på avstånd iakttaga varandra med spänning.

Men gemenskapen segrade över söndringen. Kines och japan vandrade nästa söndagsmorgon gemensamt på kyrkvägen, och deras första etapp blev då Magdalen bridge, där de sista nyheterna från Pekingbataljen bjödos ut av tidningsförsäljarna. Halvt omärkligt men förvånande snabbt växte under överläggningarnas och andaktsstundernas fortgång det ömsesidiga närmandet hos oss, neutrala deltagare, och för den andligen nykomne blev det därvid en uppenbarelse att se, hur det ytterst är och måste vara Kristusgestalten, som religiöst och historiskt förenar. När andra ideal bleknat, ställes från alla håll denna enda gemensamma men centrala gestalt med ny frimodighet fram för människorna, och man bevittnar, sedan en gång signal gi-

vits, liksom en tävlan att återupptäcka evangeliets kärna. Det är ingen vare sig universell teologi eller myndighet, som avses, utan kristna personligheter inom alla kyrkosamfund liksom inom alla stats- och samhällsformer. »Vi uppfordra icke världen att efterlikna oss», heter det i slutbudskapet, »ty vi äro blott alltför lika världen. Den kallelse, som utgår till oss själva och till världen, är en kallelse till Kristus.»

Den tvedräkt inom mänskligheten, av vilken kyrkornas är en reflex, har under tidernas omskiftelser vållats av skilda faktorer. Under det sekel, som närmast följde Rousseau, hävdade individ och klass till det yttersta sina anspråk mot varandra. Men denna motsättning korsas nu av nationernas, och med alltmer sammanpressade krafter tävla dessa senare om varje hörn av vår planet. Raser och världsdelar ha indragits. Kyrkorna äro kallade att ta ståndpunkt mot både individuella, partikulära och kollektivistiska ytterligheter, och de mena sig giva världen ett ärligt föredöme, när de på särskilda sammankomster, bl. a. i Edinburgh under augusti d. å., sträva till inbördes förklaring, icke överslätning, av sekelgamla dogmatiska skiljaktigheter. Men det gällde i Oxford »liv och arbete», överhängande praktiska uppgifter inom hem, yrke, parti och hushållning, ävensom inre och yttre statsliv, och utgångspunkten var närmast den totalitära regeringsmyndighet, som mot upplösningens eller godtyckets makter ställer kravet på tjänande och subordination. Också för den kristne är tjänandet ett grundläggande bud, och det vore från denna synpunkt snarast vilseledande att förneka gemenskapen mellan ekumenin och våra dagars oinskränkta, reformerande statsmakt. Men denna gemenskap har mera framträtt under Oxfordmötets förarbeten, där tyskar deltog, än dess debatter, där de saknades. Det hölls, jämsides med vårt möte, i Ashridge en engelsk föredrags- och studiekurs om »demokratiens självuppföstran», där både borgerliga och socialistiska partiledare deltog, och såväl Times som Manchester Guardian ägnade denna kurs på invand parlamentarisk grund en snarast större uppmärksamhet än ekumenins arbete. Man vrider sig på skilda håll i det angelsachsiska, och kanske framför allt amerikanska, folklivet som en mask undan reaktionen mot klass- och kulturliberala doktriner.

Men skillnaden mellan nazismens tvångsevangelium och den kristna frihetens är icke dess mindre genomgripande, och den, som i följd läser de fem Oxfordsektionernas utlåtanden kan också erinras om den skiftande tekniska serien av byråer, kommissioner och enquêter inom folkförbundets ram. Vissa bland sektionsutlåtandena ha en koncist laddad uppläggning — t. ex. det första, om Church and Community, under, som det säges, skandinavisk inverkan — andra en mångsidigt orienterande — t. ex. det fjärde, om Church and Education, under amerikansk. Vad man i båda fallen finner utmärkande för dessa betänkanden, liksom också för mötesbudskapet, är den öppenhet, med

vilken olika kristna ståndpunkter i gången och närvarande tid redovisas vid sidan av varandra under bön om gemensam klarhet. Den femte sektionen om internationella förhållanden fördömer kriget som ett syndens märke, erkänner de kristnas ansvar för dess existens och manas till dess förebyggande både genom yttre anordningar och bemödanden hos den enskilde att övervinna själviskheten, hatet och övermodet, som är det ondas jordmån. Men samtidigt speglas det kristna samvetets oro inför den fruktansvärda verklighet, som ett redan utbrutet krig innebär, i fyra divergerande uppfattningar, vilka det tills vidare visat sig omöjligt att sammanjämka. En dylik divergens utgör icke, rent taktiskt, någon stark position utåt. Men jämförd med många kortlivade allmänna fredsresolutioner från senare år kan den möjligen beteckna en början till större internationell uppriktighet.

Det låg, trots tyngande fraseologisk tradition, i Oxfordmötets plan, om också icke alltid i dess utförande, en tydlig strävan till verklighetssinne. Bland många personliga och principiella omständigheter, som här kunna inverkat, må här särskilt framhävas ett redan vidrört, nytillkommet element: de unga kristna planteringarna utanför Europa. Missionären och hans infödde lärjunge äro, om ett profant uttryck tillåtes, infamt påpassade i sin främmande omgivning — privat och offentligt, som undervisare och ekonomer, i krig som fred — och i vår sekulariserade tillvaro håller nu kristenheten i stort på att bli en diaspora, som överallt prövas i realiteter. Genom århundraden har kristendomens livskraft bäst kunnat avläsas på missionsfronterna, och när 1937 till skillnad från 1925, de exotiska dotterkyrkorna första gången erhöilo självständig, ekumenisk representation, kunde beklaganden höras, att deras livsfrågor icke fått större utrymme i förhandlingarna. Mången bedömare har funnit Nationernas förbund överansträngt på sitt universella omfång och förordat dess begränsning till Europa. För kristendomen, som till själva sitt väsen icke vet av någon olikhet mellan vit och kulört, har den utomeuropeiska förstärkningen snarast blivit en kraftkälla, om man också på en punkt kunde vilja sätta ett frågetecken. Var det en tillfällighet, som såg ut som en tanke, att kinesiska och japanska talare anmodats variera ämnet nationell kristendom men ingen indier?

De protestantiska kyrkor i förskingringen, som varit med vid båda ekumeniska kongresserna, särskilt de östeuropeiska, äro intet annat än forna missionsfronter. Och när slutligen i Tyskland en nationalistisk nyhedendom proklamerats, är det också här, i reformationens moderland och Europas hjärta, primitivt kristna nyröjarplikter, som uppådas. Den tyska frånvaron, som redan flerfaldigt berörts i dagspressen, kan ses från många synpunkter men icke sämst från den, som vidrördes — jag tror — av ärkebiskopen av Canterbury vid själva öppnandet. Hur mycket man än saknade tyskarnes lärdom i fromhet och arbetskraft — det var tankegången — så gjorde de dock kanske ännu större nytta genom sitt uteblivande. »Det bekännande kyrkans» kamp är hela kristenhetens.

Vi sutto en kväll, ett trettiotal medlemmar av uppfostringssektionen, i det »gamla bibliotek», som är övervåning till ett sidokapell i St. Mary, den gamla universitetskyrkan, stammande från högmedeltiden och en gång härden för både Wesley's och Newman's förkunnelse. När bullret tystnat på High Street, huvudgatan utanför fasaden, och vespern desslikes i långskeppet inunder oss, kom det överkliga nära: den allmänliga, osynliga kyrkan. En programkommitté arbetade annorstädes på ett principuttalande, och det gällde denna gång för oss andra ett slags tvångsfritt vittnesförhör om kristen undervisnings faktiska villkor i olika hörn av världen. Det var då inte längre de halvt omisstänksamma holländarna, skottarna och amerikanarna — alla Manchestermän — som dominerade med sina nedärvda, konstruktiva linjer. Det var infödda och missionärer från Bortre och Främre Indien, Korea, Kina och Swaziland i Sydafrika, som anmälde nyktra men gripande intryck av rasers och religioners kamp och önskade materiellt eller andligt stöd från Europa eller Staterna. Man kom att tänka på en passage i den betydande kristna kinesen T. Z. Koo's plenarföredrag några dagar tidigare, där han omtalade ett känt amerikanskt universitets vägran att låta honom yttra sig om »religion» inför den akademiska publiken. Paradoxen i den västerländska odling, som på en gång utsänder missionärer och själv är på väg att avkristnas eller klyves av bekännelsernas söndring, utgör just bakgrunden för ekumenin. Finns det något annat än kristendomen, som kan ena världsdelen?

En tysk, luthersk prästfamilj från det forna Ungerns, det nutida Rumäniens oroliga gränsmark, det omstridda Siebenbürgen, en av Söderbloms ögonstenar, berättar om sin församling i Kronstadt. Trots att man här under sekler vant sig vid en nästan otrolig grad av inre seghet och yttre anpassning, bli avfallen nu allt tätare, emedan regeringen stänger alla banor för annan ungdom än den statligt-ortodoxt uppfostrade. Den livliga prästfrun, som nästan rör oss med sin begäran om korrespondens mellan egna barn och våra, faller in: »och om några år har kanske min mans församling smält bort inför våra ögon». Metoden är numer densamma i familjens tyska hemland mot judiska och evangeliska minoriteter. Det låg en bister kritik, rent sakligt, av dylik förföljelse i kongressens kanske själffullaste föredrag om Kristen etiks grundvalar av professor Emil Brunner i Zürich. Kristendomen kan, enligt honom, ej ens fixeras i ett system som Bergspredikans. Den måste oavbrutet omsättas av övertygade individer från tid till tid och land till land i ett möte mellan gudomligt och mänskligt. Äktenskap och inrättningar, stadgar och stater ha endast i andra hand etisk betydelse och då som verktyg för dylika individer, hos vilka tron lever i en handling, som till sist, genom mångas samverkan, kan bli teknisk omgestaltning. Det var ekumenin sedd inifrån.

En svensk talare på vårt mötes första dag liknade ekumenerna vid officerare utan armé. Ställer man än de högsta kvalitativa krav, behöver rörelsen i Oxford som i Genève också kvantitativ tillväxt. Det ekumeniska arvet förpliktar på särskilt sätt nordborna i allmänhet

och svenskarna i synnerhet, och det uppbars också i juli 1937 värdigt av bl. a. Sveriges nuvarande ärkebiskop. Mer än en anspelning gjordes på den med ekumenin parallella väckelse, som också bär Oxfords namn och bl. a. i föregående häfte av denna tidskrift varit föremål för granskning. Men om den ena och andra formen för både personlig och nationell självprovning må till sist, i detta sammanhang läsaren själv döma.

Wilh. Carlgren.

Kan Kina räddas? I en ledare om Lyttonrapporten skrev Times den 10 okt. 1932 med rätta, att ett fredligt samarbete mellan de kinesiska och japanska folken — så starkt önskat av hela världen — hade blivit nära nog omöjligt. Hur söndrat, förfallet, föga nationalmedvetet Mittens rike än var, kändes det i vida kretsar hos den kinesiska nationen som en förfärlig tragedi, att Japan, begagnande sig av den stora ekonomiska krisen i Europa, skulle ostraffat göra sig till herre över Mandchuriet. Men klagolåten båtade föga, lika litet som den internationella rättsordningen i N. F:s gestalt mäktade något mot den starkares rätt. L'appetit vient en mangeant, och i mars 1933 annekterade Japan Jehol efter ett blodigt åttadagars slag, och den japanska gränsen utsträcktes till kinesiska muren. Stilleståndet i Tangku samma år bekräftade den japanska frammarschen: större delen av Hopei skulle demilitariserats. Tokio hade goda utsikter att i de fem nordligaste provinserna i Kina skapa en autonom regering, som kunde ge Japan förfoganderätt över Shantungs och Shansis kolfält, Chahars järnmalmer och väldiga bomullsodlande områden. Åren 1934 och 1935 blev Nankingregeringen svagare än någonsin; den gick så långt i sin undfallenhet för Japan, att den sände bort de amerikanska flyginstruktörerna, avböjde låneerbjudanden från U. S. A. och förbjöd studenternas antijapanska demonstrationer. Tokio och Nanking föreföllo att ha funnit varandra — vad hjälpte den upprätthållna bojkotten av de japanska varorna, om smuggling av dessa tämligen obehindrat försiggick i Nord-Kina?

I dessa för de kinesiska patrioterna dystra tider, då hatet jäste mot Japan och förbittringen mot de ledande kinesiska statsmännen tog sig våldsamma uttryck i en rad politiska mord, förändrades emellertid situationen rätt väsentligt. I sitt övermod gick i slutet av 1935 den japanska Kwantungarmén, ledd av general Tada, ända därefter, att den fordrade Chiang-Kai-Sheks avgång och det nationella Kuomintangpartiets upplösning. Den kinesiske statsmannen, överbefälhavare för armén och centralregeringens obetingat främste kraft, var bland många av de nationellt sinnade kineserna ansedd som japanvän eller åtminstone som bankirernas och de stora jordägarnas speciella gynnare, den där hellre var benägen att slå ner kommunismen inom landet än bekämpa dess yttre fiender. Men när japanerna ville utestänga marskalken från det avgörande politiska inflytandet, stod det tydligt för Chiangs många kinesiska fiender, att han så långtifrån var projapan, att han tvärtom väl behövdes i kampen mot

Japan. Genom truppkoncentrationer till Kiangsu lät han också otvetydigt tillkännagav, att hans trupper skulle, om så krävdes, slåss mot inkräktarna.

Realiter var dock marskalken föga beredd på någon strid mot Japan. Ur prestigesympunkt var det emellertid nödvändigt både för honom och Nankingregeringen att ej länge föra en undfallenhetens politik. Under 1936 märker man också tillfullo, att Japan ej fritt kunde diktera sina villkor för sin kinesiske kusin. Centralregeringens konflikter under första halvåret med Kanton — alltid tillreds att ställa till trassligheter för Nanking — gjorde visserligen Chiangs ställning rätt prekär, allrahelst som de kommunistiska skarorna i nordväst ännu ej underkastat sig honom. Men genom sitt bestämda uppträdande mot Tokio kunde marskalken taga Kantons beskyllningar mot honom för japanvänlighet med ro. Motsättningen Kanton--Nanking mildrades också alltmer, till stor besvikelse för Japan, som vidare till sin häpenhet fann, att det nu var Kina, som riktade anklagelser mot Tokio — ej tvärtom som tidigare varit praxis. Nankings protester mot smugglingen i Nord-Kina blevo alltmera energiska, tonen ytterst hotande, då japaner flögo över kinesiskt område, alla japanska avtal med lokalregeringarna annullerades omedelbart i Nanking o. s. v. Som svar på Japans inuit om samarbete med japanerna i Nord-Kina kom ett erbjudande från Nanking att sända kineser till Manchukuo för att där slå ned kommunisterna! Japan vågade ej som förr hånfullt bestrida *nationen* Kinas existens. Från Nanking som de nationella krafternas centrum utgingo nya, friska, hoppfulla signaler till de på skilda håll i Mittens rike verkande nationalistkretsarna, eggande dem till strid, under det att de i troget minne bevarade den store Sun-Yat-Sens berömda paroll: »Kämpa, kämpa till sista andetaget, kämpa med ständigt förnyad kraft mot fördragens orättvisa, mot de främmande förtryckarna.»

Det intermezzo, i realiteten en rätt blodig sammandrabbning, vid Liukouchiao den 7:e juli i år, som satte krigslavinen i gång, var också ett vittnesbörd om ett mer än vanligt aggressivt Kina. Att här diskutera huruvida de av kineserna beskjutna japanska trupperna hade rätt — enligt Boxarprotokollet av år 1901 — att utan kinesiskt tillstånd företaga nattliga övningar i Tientsing och Peiping med omgivande garnisoner är ganska meningslöst. Nanking medger visserligen, att enligt protokollet *små* truppövningar äro tillåtna men ej *större*; vem åtar sig att ge en juridiskt bindande tolkning av dylika elastiska begrepp?

Av största intresse är däremot frågan, huruvida kriget — enligt internationell rätt visserligen intet krig, trots striderna och blodsutgjutelserna! — önskats av någondera parten. Att det för Nanking vore en lämplig tidpunkt att nu företaga en avgörande strid mot Japan tror väl ingen. Chiang-Kai-Shek påstås ha sagt, att tidigast 1940 kunde hans armé — någon kinesisk flotta att räkna med existerar ej — vara färdig för ett längre krig. Visserligen ha hundratals tyska officerare och amerikanska flyginstruktörer energiskt arbetat på att

skapa en modernt utrustad, effektiv armé och ett förstklassigt, av amerikanska typer bestående flygvapen, uppgående till måhända ett tusental enheter. Men detta lär näppeligen räcka mot Japan — n. b. om detta sätter in all sin kraft på ett *snabbt* förintande avgörande. Händelsernas egen logik har dock förvisso ej lämnat marskalken något val: en eftergiftens politik nu hade gjort honom omöjlig hos nationalistkretsarna och hans enhets- och uppbyggnadsverk skulle ha misslyckats. Nu har marskalken dock åtminstone kämpat för Kinas och sin egen sak.

Sedd mot den militärpolitiska bakgrunden finns det däremot mycket, som talar för att Japan funnit ett krig lämpligt just nu. Den utrikespolitiska situationen ter sig mycket gynnsam för en krigisk aktion. Ryssland, ej sällan utpekad som Kinas bundsförvant i krigiska konflikter, företar en lika gigantisk som bloddrypande upprensning inom förvaltning och försvar. Det ännu ej upprustade England tar knappast några risker i Fjärran Östern, så länge striden om Medelhavet pågår, och Förenta Staterna dras med ytterst komplicerade inrikespolitiska förhållanden o. s. v. Det inrepolitiska läget i Japan, den tillspetsade motsättningen mellan den i bondeklassen socialt förankrade armén — en motsättning varom närmare kan studeras i *Zischkas* även på svenska föreliggande, fängslande arbete om Japan — och industrikoncernerna samt storkapitalet, har i förening med en överhövan ansträngd budget med all säkerhet bidragit till att armén anser tiden ytterst lämplig för ett avgörande i Fjärran Östern.

Om det är någon klok och skarpsynt statskonst, som leder den japanska krigspolitikens anhängare, kan med skäl ifrågasättas. Ligger det inte mera sund realism hos industrioligarkernas och kapitalisternas förkunnelse, att vad Japan framför allt behöver ej är Kinas landområden, utan dess marknader? Är inte armén på jakt efter chimärer, vittnar ej dess statskonst mer om hägringar och önskebilder än om en realistisk inblick i de ekonomiska krafternas spel?

Förnekas skall ingalunda, att det vore en militär vinning att förbättra den strategiska uppmarschsbasen för ett eventuellt kommande krig med Sovjetunionen genom att befästa och utvidga området i Nord-Kina. Huruvida detta område ekonomiskt har sin påstådda betydelse för Japan är ganska ovisst — Kinas mineralfyndigheter ha som bekant antagligen i sin helhet betydligt överskattats. Nord-Kina äger dock obestridligen åtskilliga av de råvaror, som ej i tillräcklig grad finnas i Manchukuo, t. ex. bomull, kol, högvärdig järnmalm och olja. Med Nord-Kinas 70 milj. invånare kan här heltvisst också skapas en bättre marknad än i Manchukuo, som blott har 30 milj. Kommer härtill, att Nord-Kina sedan gammalt upptagit Manchukoos överflöd av jordbruksprodukter, så förstår man, att japanerna lätt få en vision av en lysande ekonomisk framtid för denna drabantstat.

Men även om japanerna i viss mån få rätt, även om allt talar för en grundlig japansk seger, är det dock ej bevisat, att ett krig motsvarar Japans förväntningar. Redan den för varje dag intensivare kinesiska

handelsbojkotten mot Japan är ett stort minus för en stat, som mer än väl behöver ett köpvilligt Kina. Det är möjligt, att Tokio så småningom med våldets makt kan tilltvinga sig lojalitet från Kina. Men ett köpkraftigt? Därtill behövas andra medel än förstörelsen av millionvärden och skapandet av ett Kina i anarki. Visserligen har det visat sig, att ekonomerna ha en benägenhet att underskatta en stats produktiva resurser, men Japans möjligheter att av Kina göra ett ekonomiskt kraftfält, tillräckligt för att rädda Japans ansträngda ekonomiska läge, synas försvinnande små. Den oerhörda befolkningstillväxten utgör ett explosionsämne, som man alla krig till trots ej tycks oskadliggöra. Utan fredlig samverkan med andra stater lär ej Japan förbli annat än kolossen på lerfötter — för att nu använda titeln på *Freda Utleys* utomordentliga tankeväckande bok om Japan. Även om förf. ser sakerna väl ensidigt, för pessimistiskt ur japansk synpunkt, så kan man med henne förvisso undra, om ej Japan överskattat sina möjligheter att ernå vare sig politisk eller ekonomisk ledareställning i yttersta Östern.

Kunde Kina räkna med stöd av t. ex. Ryssland, U. S. A. och England, behövde ingen hysa tvivel om dess räddning. En effektiv oljespärri från deras sida skulle snart sätta Japan i ett prekärt läge. Men de tre stormakterna synas föredraga att ej intervensera — trots Englands investeringar på cirka 250 milj. pund i Kina (varav omkr. 70 % äro placerade i och omkring Shanghai, återstoden i Kanton och andra sydliga delar) och trots brittiska imperiets export till Kina på 12 milj. pund om året. U. S. A:s export till Kina utgör 8 milj. pund och dess kapitalinvestering där cirka 50 milj. pund. Man kan hysa vilken mening som helst om den politik, stormakterna f. n. föra i Kina — inte förbättrar den Kinas läge. Dess öde tycks bero blott på dess egen kraft. Dess främsta styrka ligger kanske till slut som alltid i dess väldiga utsträckning. Det är icke ett land utan en kontinent. Ingen annan nation har överlevt fler erövringar eller varit mer utsatt för angrepp men ingen har varit mindre dödlig. En vis kines sade en gång till den kände tyske författaren och resenären Colin Ross: »Vad skall det göra, om Japan 'erövrade' Kina. På draktronen skulle sitta en japansk dynasti, som med tiden skulle bli lika kinesisk som manschuerna före dem. Även det nya rikets tyngdpunkt skulle naturligtvis komma att ligga på det kinesiska fastlandet, under det att den nya dynastins japanska härstamningsland mycket snart skulle sjunka ned till en obetydlig provins.» Sådant tal lär väl Tokio skratta åt, men innan Mittens rike eventuellt förgår, är Japans stormaktsställning måhända en saga blott.

J. B.